

Ткачук Анжеліка Олегівна,
*аспірант Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
Україна, м. Київ
e-mail: angeliktk@gmail.com
ORCID 0000-0002-3380-2427*

doi: 10.21564/2414–990x.141.132779
УДК 347.921

ПРИНЦИП ДОБРОСОВІСНОСТІ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ТА ЗАБОРОНА ЗЛОВЖИВАННЯ ЦИВІЛЬНИМИ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ

Досліджено питання статусу добросовісності учасників цивільного судочинства як самостійного процесуального принципу з огляду на ступінь його правової регламентації та наявності законодавчої заборони зловживання цивільними процесуальними правами. Окреслено стан розробленості проблеми у сучасній науковій літературі, законодавча регламентація у процесуальному законодавстві визначено структурно-функціональний зміст принципу добросовісності учасників цивільного судочинства.

Ключові слова: принцип добросовісності; загальні принципи права; зловживання процесуальними правами: реалізація процесуальних прав.

Ткачук А. О., аспірантка Київського національного університету імені Тараса Шевченко, Україна, г. Київ.
e-mail : angeliktk@gmail.com ; ORCID 0000-0002-3380-2427

Принцип добросовестности участников гражданского судопроизводства и запрет злоупотребления гражданскими процессуальными правами

Исследуются вопросы статуса добросовестности участников гражданского судопроизводства как самостоятельного принципа, учитывая степень его правовой регламентации и существования законодательного запрета злоупотреблять гражданскими процессуальными правами. Раскрывается состояние разработанности проблемы в научной литературе, законодательная регламентация в процессуальном законодательстве и определяется структурно-функциональное содержание принципа добросовестности участников гражданского судопроизводства.

Ключевые слова: принцип добросовестности; общие принципы права; злоупотребление процессуальными правами: реализация процессуальных прав.

Постановка проблеми. Модернізація цивільного процесуального законодавства певним чином вплинула на модифікацію змагальної моделі цивільного судочинства, виходячи з його завдань – справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Це не могло не торкнутися проблеми переосмислення принципів цивільного судочинства як наріжних засад правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин з огляду на те, що у змагальній моделі цивільного судочинства ключове значення має реалізація учасниками цивільного судочинства своїх процесуальних прав і процесуальних обов'язків за наявності припису, що міститься у ч. 1 ст. 44 ЦПК України, який передбачає, що учасники судового процесу та їх представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами, а зловживання процесуальними правами не допускається. Виходячи із цього, вкрай актуальним є дослідження добросовісності учасників цивільного судочинства як самостійного принципу при здійсненні правосуддя у цивільних справах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У публікаціях останнього часу проблема принципу добросовісності учасників цивільного судочинства не досліджувалась, монографічних робіт теж немає. Більш того, в науці цивільного процесуального права, як правило, заперечується наявність такого принципу, виходячи із того, що у цивільному процесуальному законодавстві передбачена лише заборона зловживання процесуальними правами.

Мета статті – обґрунтування наявності гносеологічних підстав для виокремлення принципу добросовісності учасників цивільного судочинства та його морфологічної структури.

Виклад основного матеріалу. У теорії процесуального права принцип добросовісності, як правило, не номінувався як принцип цивільного судочинства. Разом з тим окремі автори обґрунтовували наявність принципу правдивості та добросовісності поведінки учасників справи в процесі [14, с. 99–100], принципу добросовісного користування процесуальними правами та добросовісного виконання процесуальних обов'язків [10, с. 135–136], або інтерпретували його через обов'язок учасників цивільних процесуальних правовідносин діяти добросовісно при реалізації та захисті цивільних прав та при виконанні цивільних процесуальних обов'язків [16, с. 141] тощо. Натомість А. В. Юдін вважає принцип добросовісності одним із принципів (меж) реалізації цивільних процесуальних прав, зауважуючи, що він також має бути виокремлений серед інших вихідних засад цивільного судочинства [19, с. 34]. Деякі автори вдавались до аналізу недобросовісної поведінки учасників цивільного судочинства виключно у зв'язку з питанням зловживання процесуальними правами [8, с. 85; 7, с. 255–259].

Більш сталим для науки цивільного процесуального права є розуміння добросовісності не як принципу цивільного судочинства, а як загального

обов'язку суб'єктів цивільного процесуального права добросовісно здійснювати свої процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки [7, с. 255–259], що безпосередньо пов'язано з традицією законодавчого закріплення такого обов'язку у різних формах практично у всіх кодифікаціях цивільного процесуального законодавства (ст. 6 ЦПК УРСР 1924 р.; ст. 8 ЦПК УРСР 1929 р.; ст. 99 ЦПК УРСР 1964 р.; ст. 27 ЦПК України 2004 р.). Сприйнятним у цьому відношенні стало положення про те, що обов'язок діяти добросовісно є юридичним обов'язком універсального характеру, який розповсюджується практично на всі суб'єктивні права учасників цивільного судочинства і є всеохоплюючим [19, с. 41]. При цьому дослідники наголошують на тому, що слід виокремлювати позитивний та негативний аспекти процесуального обов'язку бути добросовісним. Зокрема, у позитивному розумінні цивільна процесуальна добросовісність має означати сукупність критеріїв, яким має відповідати поведінка учасників цивільного процесу, а в негативному – заборону процесуальної недобросовісності у формі зловживання суб'єктивними цивільними процесуальними правами [7, с. 256].

У окремих публікаціях добросовісність розглядається також і як презумпція цивільного процесуального права, відповідно до якої кожний учасник цивільного процесу вважається таким, що діє в цивільному процесі добросовісно, поки не доведено протилежне [18, с. 174–178]. Така конструкція презумпції функціонально звільнює особу від доказування своєї процесуальної добросовісності, а у більш широкому сенсі гарантує захист осіб, які беруть участь у справі, від необґрунтованого їх притягнення до процесуальної відповідальності. Д. В. Черемнов серед ознак презумпції добросовісності зазначає наступні: 1) вона стосується лише осіб, які беруть участь у справі, та її не можна застосовувати до інших учасників процесу; 2) вона поширюється не лише на здійснення процесуальних прав, але і на виконання процесуальних обов'язків; 3) застосовується лише у тих випадках, коли законом передбачені правові наслідки недобросовісної поведінки, в інших – правового значення вона не має; 4) межею добросовісної поведінки учасників цивільного процесу є зловживання процесуальними правами; 5) вона може бути спростована, у зв'язку із чим судом застосовуються встановлені законом негативні наслідки для особи, яка діє в цивільному процесі недобросовісно [18, с. 177].

Запропоновані підходи до дослідження природи добросовісності у цивільному судочинстві, безперечно, заслуговують на увагу, проте акцент має бути зроблений саме на розумінні добросовісності як загального принципу права, що має свої особливості у цивільному судочинстві. У цьому плані цікава загальнотеоретична інтерпретація добросовісності С. П. Погребняка, який виходить з того, що зазначений принцип містить вимоги, які допомагають зняти або пом'якшити недоліки абстрактної та формальної природи права, наблизити його до ідеалів справедливості, рівності, свободи і гуманізму, тобто висуває вимоги діяти не лише згідно з буквою права, але й відповідно до його духу. Він виокремлює добросовісність у суб'єктивному значенні, як усвідомлення

суб'єктом власної сумлінності і чесності при здійсненні ним прав і виконанні обов'язків, та добросовісність в об'єктивному значенні, як загальноправовий принцип, що передбачає необхідність сумлінної і чесної поведінки суб'єктів при виконанні своїх юридичних обов'язків і здійсненні своїх суб'єктивних прав. У структурі принципу добросовісності, на думку вченого, можна виділити два аспекти: 1) добросовісність при реалізації прав і повноважень (а) неприпустимість зловживання правом; б) заборона обходу закону; с) добросовісна помилка) і 2) добросовісність при виконанні юридичних обов'язків [12, с. 207–211].

Що стосується процесуального законодавства, то варто звернути увагу, що у Рішенні Конституційного Суду України від 1 грудня 2004 р. № 18-рп/2004 у справі про охоронюваний законом інтерес констатувалось, що добросовісність є однією із загальноправових засад. ЦПК України 2004 р. у попередній редакції у ч. 3 ст. 27 закріплював обов'язок осіб, які беруть участь у справі, добросовісно здійснювати свої права та виконувати процесуальні обов'язки. Натомість ЦПК України у редакції 2017 р. інакше підходить до зазначеного питання. Відповідно до ч. 1 ст. 44 ЦПК України учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається. Як видно, чинна законодавча регламентація орієнтує на звужене розуміння добросовісності у цивільному судочинстві, що передусім пов'язуються саме зі зловживаннями процесуальними правами, а прямого закріплення обов'язку добросовісного виконання процесуальних обов'язків не містить. Разом з тим, відповідно до ч. 1 ст. 143 ЦПК України заходами процесуального примусу є процесуальні дії, що вчиняються судом у визначених цим Кодексом випадках з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених у суді правил, *добросовісного виконання процесуальних обов'язків*, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства.

Очевидно, що вказані законодавчі положення у сукупності дозволяють зробити висновок, що складовою принципу добросовісності є вимога не лише добросовісного здійснення процесуальних прав, але й вимога добросовісного виконання процесуальних обов'язків. На користь цього можна навести і той аргумент, що законодавство фактично передбачає однакові заходи примусу як для випадків зловживання правом, так і для випадків невиконання процесуальних обов'язків.

Тому слід говорити про два аспекти розуміння принципу добросовісності у цивільному судочинстві: вузький та широкий. Відповідно до першого принципу добросовісності у цивільному судочинстві фактично зводиться до заборони зловживання у процесі. Зазначений підхід прямо впливає із буквального тлумачення ч. 1 ст. 44 ЦПК України і знайшов підтримку у літературі [8, с. 85–87]. Щодо другого, то мова має йти не лише про заборону зловживання процесуальними правами, а й про більш широку сферу реалізації процесуальної правосуб'єктності.

Показовим тут може бути німецька правова доктрина, яка традиційно виокремлює такі види процесуальної недобросовісності, як: 1) недобросовісне створення вигідного процесуального становища (*rechtsmissbräuchliche Schaffen prozessualen Rechtslage*) – дії позивача, який, бажаючи, щоб справа розглядалася у більш вигідному для нього суді, здійснює штучний поділ своєї позовної вимоги або вчиняє інші маніпуляції для створення вигідної для нього підсудності; 2) зловживання процесуальною правомочністю (*Missbrauch prozessualer Befugnisse*) – недобросовісне здійснення сторонами процесуальних прав, зокрема прав заявляти клопотання або надавати пояснення у справі, коли вони використовуються всупереч із визначеною для них метою; 3) суперечлива поведінка (*widersprüchliche Verhalten*) – раптова зміна стороною раніше зроблених тверджень та заяв або зміна свідком показань, що були надані ним раніше; 4) використання втраченої процесуальної правомочності (*Verwirkung prozessuale Befugnisse*) – недобросовісне здійснення процесуального права після спливу законодавчо встановленого строку, наприклад, оскарження судових актів після спливу строку, передбаченого для їх оскарження та пропущеного особою без поважних причин, пред'явлення додаткових доказів у суди вищестоящих інстанцій [1, с. 76–77].

Такі доктринальні положення заслуговують на увагу, але не є беззаперечними. По-перше, принцип добросовісності у цивільному судочинстві охоплює не лише випадки добросовісної реалізації процесуальних прав, але й випадки добросовісного виконання процесуальних обов'язків. По-друге, недоцільно виокремлювати випадки недобросовісного створення вигідного процесуального становища, оскільки по суті йдеться про випадки маніпуляцій із підсудністю, що загалом має всі ознаки зловживання процесуальними правами чи правомочностями.

Досліджуючи проблему принципу добросовісності, цікаво звернути увагу на її важливість і з огляду на те, що вона актуалізується в часи кодифікацій процесуального законодавства. Підкреслимо, що як така ця проблема вже була означена при кодифікації процесуального законодавства нового часу. Після прийняття Статуту цивільного судочинства в 1864 р. центральне місце у тогочасній дискусії щодо недобросовісності відводилося так званому «праву сторін на кривду» [6, с. 736], тобто йшлося про проблему допустимості повідомлення суду неправди сторонами або неповідомлення ними відомих їм відомостей під час відправлення правосуддя у цивільних справах. У той час одні вчені виправдовували можливість кривди у цивільному процесі з боку сторін, визнаючи її «необхідним злом», «невід'ємним супутником цивільного судочинства» та пояснюючи її вимогами принципу змагальності та права на вільний вибір способів захисту своїх прав [3, с. 742]. Натомість інші вважали і кривду, і замовчування шкідливими для правосуддя, зауважуючи на хибності абсолютизації принципу змагальності та необхідності його врівноваження за допомогою судового керівництва процесом [13, с. 2897].

Так, А. Н. Гедда під недобросовісністю сторін у цивільному судочинстві розумів будь-які дії сторони, що полягають в тому, щоб шляхом використання

встановлених у законі можливостей або зовсім перешкодити відшукавню правди та відновленню права, або віддалити їх на час, якомога довший, якщо це здійснюється свідомо [6, с. 7–8]. Автор вдається до дихотомії «кривда/ правда» зазначаючи, що цивільний процес покликаний встановлювати істину, тобто правду, а тому не можна виправдати допустимість кривди у цивільному судочинстві жодними аргументами, та жодного «права на кривду» сторони не мають і не можуть мати, адже це суперечитиме меті та завданням цивільного судочинства. Така недобросовісність, на думку вченого, може проявлятися в різних формах. Якщо обидві сторони або одна з них висловлюють положення завідомо для них неправдиві, захищають та підтримують те, чого насправді не було, і чинять зазначене з метою досягти вигоди, то ми маємо справу із кривдою у цивільному суді у чистому її вигляді [6, с. 2]. Поряд з цим, існують і інші види процесуальної недобросовісності сторін, як-от: 1) умисне приховування стороною будь-якої обставини або примушення супротивника надавати докази на підтвердження того, що йому добре відомо; 2) дії сторін, спрямовані лише на затягування розгляду справи з метою змусити свого супротивника йти на поступки, погодитися закінчити справу на умовах, вигідних для сторони, що вживає подібних заходів [6, с. 4–5]. Як видно, автор фактично зводить інші випадки недобросовісної поведінки до випадків зловживання процесуальними правами, підкреслюючи використання прав, передбачених законодавством, всупереч їх меті, хоча і не називає прямо зазначені дії зловживаннями.

До аналогічних висновків прийшов і А. Бугаєвський, визнаючи формами недобросовісності в суді не лише власне кривду, але й дозвіл сторонам користуватися їх процесуальними правами – вимагати додаткових відомостей, наполягати на дотриманні строків тощо, якщо таке використання явно слугує цілям затягування процесу та недобросовісного задоволення власних інтересів за чужий рахунок. Автор розрізняє випадки процесуальної кривди, шикани та простої недобросовісності сторін у цивільному судочинстві [3, с. 733–742]. Зауважимо, що і у даний час у чинному ЦПК України також міститься вказівка на недопустимість кривди у цивільному судочинстві. Так, відповідно до ч. 4 ст. 43 ЦПК України за введення суду в оману щодо фактичних обставин справи винні особи несуть відповідальність, встановлену законом.

Важливим також видається ще один аспект досліджуваної проблеми – питання процесуальної недобросовісності також ставилося безпосередньо у взаємозв'язку із феноменом зловживання процесуальними правами. Так, Є. В. Васьковський зазначав, що недобросовісні особи можуть пред'являти завідомо безпідставні позови, якщо знають, що у відповідача немає доказів, що здатні спростувати їх вимоги; оскаржувати рішення суду, розуміючи їх правильність та порушувати безцільні клопотання лише для затягування процесу; заявляти завідомо неправильні відводи; повідомляти суду різні фактичні відомості та пред'являти фальшиві докази; викривляти обставини справи; збивати суд юридичними та логічними софізмами тощо [4, с. 670]. Як бачимо, автор під недобросовісністю сторін передусім розуміє різні види зловживань процесуаль-

ними правами, а також прояви кривди в цивільному процесі, проте не надає чіткого розмежування понять процесуальної недобросовісності, процесуальної кривди та зловживання процесуальними правами.

Варто зазначити, що у сучасній зарубіжній літературі з питань цивільного процесуального права питання процесуальної добросовісності, окрім проблематики зловживання процесуальними правами, згадується також у контексті так званого «процесуального естопелю» [15, с. 231–237], під яким розуміють неможливість суперечливої поведінки сторін у цивільному судочинстві. В англійському праві естопель означає заперечення такої поведінки сторони в процесі, якою вона перекреслює те, що попередньо було нею визнано. У міжнародному праві згідно з правилом естопеля суб'єкт не може вчиняти дії, несумісні з його позицією, що впливає з попередньої поведінки чи відповідних заяв [11, с. 20]. При здійсненні цивільного судочинства така ситуація виникає у разі, коли сторона дотримується позиції, яка є протилежною до її попередньої позиції, орієнтуючись на яку діяла інша сторона [20, с. 175]. Фрагментарне відтворення зазначене правило знайшло і в чинному ЦПК України, наприклад, у закріпленні в законі виключних обставин, за яких можлива відмова від визнання обставин (ч. 2 ст. 82 ЦПК України); визнанні преюдиційності судових актів з точки зору звільнення від доказування обставин, що ними встановлені (ч.ч. 4-6 ст. 82 ЦПК України); неможливість скасування судового рішення апеляційним судом у разі порушення правил підсудності, якщо особа без поважних причин не заявляла про невідповідність справи у суді першої інстанції (ч. 2 ст. 378 ЦПК України), тощо.

Таким чином, аналіз процесуального законодавства та наукової літератури з окресленої проблематики дає підстави стверджувати, що складовими принципу добросовісності у цивільному судочинстві є: 1) заборона зловживання процесуальними правами; 2) вимога добросовісного виконання процесуальних обов'язків; 3) заборона суперечливої поведінки сторін, або правило процесуального естопелю; 4) заборона чинити інші протиправні перешкоди у здійсненні правосуддя (наприклад, заборона введення суду в оману; заборона використання втрачених процесуальних правомочностей тощо).

У контексті проблематики, що розглядається, також виникає питання про співвідношення принципу добросовісності із принципом неприпустимості зловживання процесуальними правами, який закріплено у п. 11 ч. 3 ст. 2 ЦПК України. У науковій літературі інколи виділяється принцип неприпустимості зловживання правом як загальноправовий принцип реалізації права, конституційний принцип, загальний принцип права тощо [2, с. 281; 17, с. 149]. Так, Г. А. Гаджиев, розглядаючи конституційні принципи добросовісності та неприпустимості зловживання суб'єктивними правами, пов'язує перший з них передусім із наявністю презумпції добросовісності учасників тих чи інших матеріально-правових відносин (податкових, цивільних тощо), що визначається конституційною нормою, відповідно до якої людина, її права і свободи є найвищою цінністю. Принцип добросовісності, на думку цього автора, виступає тим

інструментом, який дозволяє судді забезпечити баланс приватних та суспільних інтересів і є більш загальним принципом, щодо якого принцип недопустимості здійснення прав на зло іншим виступає як окремий [5, с. 61]. Але А. А. Малиновський вважає неприпустимість зловживання правом окремих загальноправовим принципом, гарантією реалізації якого виступає добросовісність [9, с. 301].

Висновки. Принцип добросовісності є загальним принципом права, що поширюється на всю сферу правового регулювання, в тому числі і на сферу цивільного судочинства. Натомість принцип неприпустимості зловживання процесуальними правами є галузевим принципом цивільного судочинства, що прямо впливає із зазначеного загальноправового принципу та є його складовою, однак не охоплює весь спектр проявів принципу добросовісності в цивільному судочинстві. Виходячи із сказаного, вважаємо, що у цивільному процесуальному законодавстві слід закріпити саме принцип добросовісності учасників цивільного судочинства, а заборона зловживання процесуальними правами має розглядатися як одна з його гарантій.

Список літератури:

1. Аболонин В. О. Злоупотребление правом на иск в гражданском процессе Германии. Москва : Волтерс Клувер, 2009. 193 с.
2. Бервено С. М. Принцип неприпустимості зловживання правом у договірних зобов'язаннях. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2006. № 32. С. 276–287.
3. Бугаевский А. Ложь в гражданском суде. *Право : еженедельная юридическая газета*. Санкт-Петербург. 1909. №12. С. 733–742.
4. Васильковский Е. В. Курс гражданского процесса. Москва, 1913. 634 с.
5. Гаджиев Г. А. Конституционные принципы добросовестности и недопустимости злоупотребления субъективными правами. *Государство и право*. 2002. № 7. С. 54–62.
6. Гедда А. Н. Недобросовестность сторон в гражданском процессе. *Журнал Министерства юстиции*. 1910. № 1. С. 1–28.
7. Кузів Г. Обов'язок добросовісного здійснення прав у цивільному процесі. *Вісник Львівського університету. Серія Юридична*. 2012. Вип. 56. С. 255–259.
8. Лічман Н. Г. Процесуальне забезпечення добросовісної реалізації суб'єктивних процесуальних прав у цивільному процесі: постановка проблеми. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2009. № 1. С. 85–87.
9. Малиновский А. А. Злоупотребление субъективным правом (теоретико-правовое исследование). Москва : Юрлитинформ, 2007. 352 с.
10. Музюкин В. Я. Принцип добросовестного пользования процессуальными правами и добросовестного исполнения процессуальных обязанностей. *Актуальные проблемы государства и права на современном этапе*. Томск, 1985. С. 135–136.
11. Погребняк С. П. Втілення принципу добросовісності в праві. *Вісник Академії правових наук України*. 2007. № 2(49). С. 13–24.
12. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика). Харків : Право, 2008. 240 с.
13. Розин Н. Ложь в процессе. *Право: еженедельная юридическая газета*. 1910. № 48. С. 1–3.
14. Семенов В. М. Конституционные принципы гражданского судопроизводства. Москва, 1982. 152 с.
15. Табак И. А., Седых И. В. «Ситуация эстоппель» при ненадлежащей реализации процессуальных прав субъектами цивилистического процесса. *Экономическая безопасность России: вызовы XXI века : материалы международной научно-практической конференции* (г. Саратов,

15 марта 2016 г.). Саратов : Саратовский социально-экономический институт (филиал) РЭУ им Г. В. Плеханова, 2016. С. 231-237.

16. Федина А. С. Внедрение принципа добросовестности в законодательство о гражданском судопроизводстве. *Вестник ТвГУ. Серия «Право»*. 2017. № 3. С. 133–144.

17. Хміль М. М. Принцип неприпустимості зловживання правом. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2003. Вип. 24. С. 144–150.

18. Черемнов Д. В. Презумпція добросовісності учасників цивільного процесу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 4. Том 1. С. 174–178.

19. Юдин А. В. Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве. Санкт-Петербург : Издательский Дом С.-Петерб. гос. ун-та, Издательство юридического факультета С.-Петерб. гос. ун-та, 2005. 340 с.

20. Taniguchi Y. Good Faith and Abuse of Procedural Rights in Japanese Civil Procedure. *Tulsa Journal of Comparative & International Law*. 2000. Vol. 8. P. 164–182.

References:

1. Abolonin, V.O. (2009). Zloupotreblenie pravom na isk v grazhdanskom processe Germanii. Moscow: Volters Kluver [in Russian].

2. Berveno, S.M. (2006). Pryntsyp neprypustymosti zlovzhyvannia pravom u dohovirnykh zobov'iazanniakh. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 32, 276–287 [in Ukrainian].

3. Bugaevskij, A. (1909). Lozh' v grazhdanskom sude. *Pravo: ezhenedel'naja juridicheskaja gazeta*, 12, 733–742 [in Russian].

4. Vas'kovskij, E.V. (1913). Kurs grazhdanskogo processa. Moscow [in Russian].

5. Gadzhiev, G.A. (2002) Konstitucionnye principy dobrosovestnosti i nedopustymosti zloupotrebleniya sub'ektivnymi pravami. *Gosudarstvo i pravo*, 7, 54–62 [in Russian].

6. Gedda, A.N. (1910). Nedobrosovestnost' storon v grazhdanskom processe. *Zhurnal Ministerstva justicii*, 1, 1–28 [in Russian].

7. Kuziv, H. (2012). Obov'iazok dobrosovisnogo zdiisnennia prav u tsyvilnomu protsesi. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya Yurydychna*, 56, 255–259 [in Ukrainian].

8. Lichman, N.H. (2009). Protsesualne zabezpechennia dobrosovisnoi realizatsii sub'iektyvnykh procsesualnykh prav u tsyvilnomu protsesi: postanovka problemy. *Pivdenoukrajnskyi pravnychi chasopys*, 1, 85–87 [in Ukrainian].

9. Malinovskij, A.A. (2007). Zloupotreblenie sub'ektivnym pravom (teoretiko-pravovoe issledovanie). Moscow: Jurlitinform, 2007 [in Russian].

10. Muzjukin, V.Ja. (1985). Princip dobrosovestnogo pol'zovaniya processual'nymi pravami i dobrosovestnogo ispolneniia processual'nyh objazannostej. *Aktual'nye problemy gosudarstva i prava na sovremenom jetape*. Tomsk, 135–136 [in Russian].

11. Pogrebniak, S.P. (2007). Vtillennja principu dobrosovisnosti v pravi. *Visnik Akademii pravovih nauk Ukraini*, 2(49), 13–24 [in Ukrainian].

12. Pohrebniak, S.P. (2008). Osnovopolozhni pryntsypy prava (zmistovna kharakterystyka). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

13. Rozin, N. (1910). Lozh' v processe. *Pravo: ezhenedel'naja juridicheskaja gazeta*, 48, 1–3 [in Russian].

14. Semenov, V.M. (1982). Konstitucionnye principy grazhdanskogo sudoproizvodstva. Moscow [in Russian].

15. Tabak, I.A., Sedyh, I.V. (2016). «Situacija jestoppel'» pri nenadlezhashhej realizacii processual'nykh prav sub'ektami civilisticheskogo processa. *Jekonomicheskaja bezopasnost' Rossii: vyzovy XXI veka: materialy mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii* (g. Saratov, 15 marta 2016 g.). Saratov: Saratovskij social'no-jekonomicheskij institut (filial) RJeU im G.V. Plehanova [in Russian].

16. Fedina, A.S. (2017). Vnedrenie principa dobrosovestnosti v zakonodatel'stvo o grazhdanskom

sudoproizvodstve. *Vestnik TzGU. Serija «Pravo»*, 3, 133-144 [in Russian].

17. Khmil, M.M. (2003). Pryntsyp neprypustymosti zlovzhvannia pravom. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 24, 144–150 [in Ukrainian].

18. Cheremnov, D.V. (2014). Prezumptsiia dobrosovisnosti uchasnykiv tsyvilnoho protsesu. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, (Vols. 1–4, Vol. 1), 174–178 [in Ukrainian].

19. Judin, A.V. (2005). Zlupotreblenie processual'nymi pravami v grazhdanskom sudoproizvodstve. St. Petersburg: Izdatel'skij Dom S.-Peterb. gos. un-ta [in Russian].

20. Taniguchi, Y. (2000). Good Faith and Abuse of Procedural Rights in Japanese Civil Procedure. *Tulsa Journal of Comparative & International Law*, (Vols. 1–8, Vol. 8), 164–182 [in English].

Tkachuk A.O., Postgraduate Student of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine, Kyiv.

e-mail : angelikt@gmail.com ; ORCID 0000-0002-3380-2427

Principle of good faith of participants in civil proceedings and prohibition of abuse of civil procedural rights

The issues of the status of good faith of participants in civil proceedings as an independent principle are investigated, taking into account the degree of its legal regulation and the existence of a legislative prohibition to abuse civil procedural rights. An outline is given of the state of development of the problem in the scientific literature, as well as legislative regulation in procedural legislation.

It has been argued that the modernization of civil procedural law in some way influenced the modification of a competitive model of civil justice, based on its tasks - fair, impartial and timely consideration and resolution of civil cases with the aim of effective protection of violated, unrecognized or challenged rights, freedoms or interests of individuals, rights and the interests of legal entities, the interests of the state. This factor has led to a rethinking of the principles of civil justice as a cornerstone of the legal regulation of civil procedural legal relations, Considering that in the competitive model of civil justice, the implementation of the procedural rights and procedural obligations by participants in civil proceedings is essential in the presence of the provision contained in part 1 article 44 of the Civil Procedure Code of Ukraine, which provides that participants in the trial and their representatives should use procedural rights in good faith and abuse of procedural rights is prohibited.

The author proves that the analysis of procedural legislation and scientific literature on the outlined problem gives grounds to assert that in the system of principles of civil justice the principle of good faith of participants in civil justice has independent status, structural content and defines: 1) the prohibition of abuse of procedural rights; 2) the requirement of honest performance of procedural duties; 3) the prohibition of contradictory behavior of the parties, or the rule of procedural estoppel; 4) the prohibition of other illegal impediments to the administration of justice (for example, the prohibition of misleading the court, the prohibition of the use of lost procedural powers, etc.).

Keywords: principle of good faith; general principles of law; abuse of procedural rights; implementation of procedural rights.

Надійшла до редколегії 15.05.2018 р.